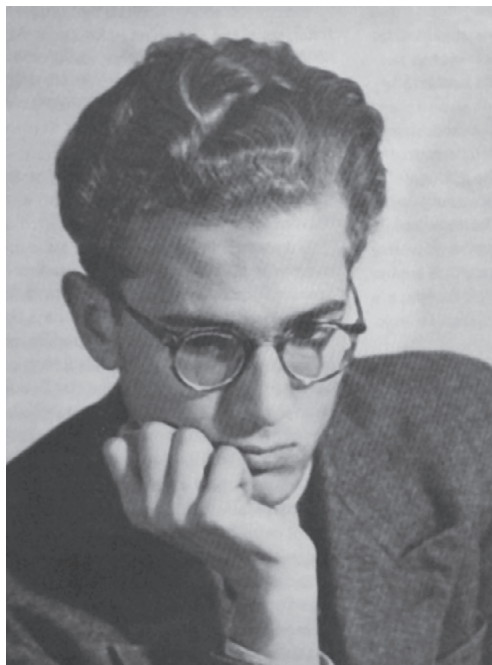

Ivan Kokeza

poslijediplomski doktorski studij povijesti umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Duško Kečkemet (1923. – 2020.): In memoriam

*Duško Kečkemet, zagrebački student*¹

Dana 12. svibnja 2020. godine preminuo je hrvatski povjesničar umjetnosti Duško Kečkemet. Jedan od značajnijih istraživača dalmatinske, a osobito splitske, povijesti umjetnosti 19. i 20. stoljeća rođen je 4. lipnja 1923. godine u Supetru od oca Joakima i majke Zore rođene Brajnović. O rodnom mjestu, međuratnom Supetru, Kečkemet je u svojim *Zapisima i sjećanjima* kasnije zapisao: „Bio je to tada više gradić sjećanja, nego gradić žive sadašnjosti i perspektivne budućnosti. Kao takav imao je u sebi nečeg slikovitog, ali i sjetnog, nešto od uspomena na nedavni promet brodova u luci, bačava vina na obali, vjetrenjača što su mljele žito i posljednjih velikih jedrenjaka o kojima su još živo, ali sa sjetom, pričali stari pomorci na klupama na obali ili u gostionici.“²

¹ Fotografija pod naslovom „Zagrebački student, 1942.“ preuzeta je iz Kečkemetovih *Zapisa i sjećanja* na kojima se temelji priloženi nekrolog. Vidi: Duško Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 1., 128.

² Isto, 16.

Nakon pet godina provedenih na Braču, gdje mu je radio otac, Kečkemet se s obitelji preselio u Split. U sve složenijim društvenim prilikama roditelji su, radom i odricanjem, nastojali odgajati svoje četvero djece „u duhu više srednje klase“.³ U Splitu obitelj je boravila u potkrovlju secesijske vile Brajnović na Solinskoj cesti, a tamošnjih deset godina Kečkemet je isticao kao svoje najljepše doba: „(...) to razdoblje, od svoje otprilike desete do dvadesete godine ugodno pamtim bolje od čitavog, šest puta dužega životnoga razdoblja nakon toga. (...) Sjećanje na mladost uvijek je obavijeno jednim toplim svjetlom, više nadama nego razočarenjima, prijateljima, pa i ostalim ljudima kojima su nas privlačile njihove zanimljive pojave.“⁴ Kečkemet je pohađao pučku školu u zgradi Prokurativa, a potom u zgradi Manuš – Dobri, nakon čega je upisao i polazio Klasičnu pa Realnu gimnaziju. U ratnu jesen 1941. godine odlučio je otići na studij agronomije u Zagreb. Ondje se nadao zadržati političku neutralnost te izbjeci eventualnu mobilizaciju.⁵

U Zagrebu, nastojeći osigurati materijalnu egzistenciju, Kečkemet je radio u Tvornici posuđa *Gorica* od studenoga 1941. do rujna 1944. godine. O željama i nadanjima prije polaska na studij zapisao je: „Predviđao sam oskudne studentske, a usto i ratne, godine, ali sam se ipak odlučio. Očekivao sam da rat neće dugo trajati. Također da ću završiti agronomski studij, pa ću, u početku možda za drugoga, a zatim za sebe voditi suvremeno gospodarstvo, na nekom imanju na otoku. Želja za korisnom djelatnošću, a ujedno i za povratkom prirodi, nisu me napuštali.“⁶ Izgubivši vremenom nadu u rad na samostalnom posjedu i s odbojnošću da postane državni činovnik (kotarski agronom) Kečkemet je zamijenio agronomiju studijem povijesti umjetnosti i kulture s klasičnom arheologijom (uz nacionalnu i opću povijest te talijanski jezik kao sporedne discipline). Međutim, u kolovozu 1944. godine mobiliziran je u domobranstvo kao domobran-đak, zbog čega je bio prisiljen prekinuti studiranje.⁷ U studenom 1944. godine podnio je molbu za ulaskom u *Prosvjetnu bojnu* u svojstvu ratnog fotografa. Odbivši položiti ustašku zakletvu, po sankciji je završio na slavonskom bojištu. Ondje je, među ostalim, bio ratni fotograf u Slavonskom Brodu, Đakovu i Osijeku. U ratnom kaosu, fokusiran

³ Duško Kečkemet imao je brata Obrena (rođ. 1925.) i dvije sestre Ljiljanu (rođ. 1927.) i Biserku (rođ. 1930.). Za priloženi Kečkemetov citat i osvrt na obiteljski odgoj vidi: Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 1., 31.

⁴ Isto, 47.

⁵ „Političku neutralnost sve je teže bilo mladom intelektualcu zadržati u splitskom fašističkom okruženju, a na kompromise, pa i one samo površinske, formalne, nisam bio spreman, pa sam odlučio poći na studije u Zagreb. U Zagrebu bih bio u povoljnoj situaciji, jer sam bio smatran stranim, talijanskim državljaninom, pa me se nije moglo prisiljavati na posluš, a čak ni mobilizirati kao druge momke mojih godina u NDH.“ Vidi: Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv.1., 121.

⁶ Isto, 129.

⁷ „Nakon pada Italije prilike su postale mnogo složenije. Ja više nisam bio strani, talijanski državljanin, nego NDH i podložan vojnoj obvezi. I na svjetskoj su se pozornici kovitlali crni oblaci. Jedni su slutili svršetak rata, a drugi najgora klanja i uništavanja, gradova i ljudi.“ Vidi: Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 1., 219.

i dalje na likovnu umjetnost i vlastitu poeziju, svoja razmišljanja sažeo je na sljedeći način: „Nikakvoj političkoj stranci nisam pripadao i sanjao sam samo o miru i sreći na svijetu, o vremenu kad će ljudi biti braća, a ne krvnici; kad neće biti ratova i nasilja i kad će čovjek biti dostojan da se zove čovjekom.“⁸

Nakon završetka rata nastavio je studirati povijest umjetnosti, u isto vrijeme radeći u zagrebačkoj *Gipsoteci* (kasnije Akademijinoj *Gliptoteci*) pod vodstvom profesora Antuna Bauera od kolovoza 1945. do studenoga 1950. godine. O poslijeratnim dojmovima prilikom prvog kraćeg dolaska u Split zapisao je: „Tražim prijatelje, ali ih rijetko nalazim. Preko pola ih je mrtvo: što poginulo, što strijeljano, što nestalo, a ostali nisu više ono što su bili. Sada su u brigama, u bijedi, u poslu, u fanatizmima svih ideologija, ili su se pak oženili i žive svojim obiteljskim životom. (...) Osim toga, ja sam bio u domobranima, a većina njih u partizanima, pa to stvara dodatni jaz kojega ne znaju kako prevladati.“⁹ Za povremenih boravaka u Splitu 1945. i 1946. godine susretao se s Emanuelom Vidovićem. Vodio je bilješke o njihovim susretima, pri čemu je započeo prikupljati i povijesnu građu o slikarevu liku i djelu. U istom je razdoblju krenuo sustavnije istraživati kipara Ivana Rendića što će mu poslije biti tema doktorske disertacije. U međuvremenu je dovršio vojni rok, a upisao je nakratko i studij komparativne književnosti koju ipak nije diplomirao zbog skorog odlaska u Split. Povratak jugu obrazlagao je problemima s prikladnim smještajem u Zagrebu, a posebice željom da istražuje splitsku i dalmatinsku povijest na licu mjesta – u zavičaju i na obali mora što ga je sve više privlačilo. Ratne i poslijeratne godine opisivao je kasnije kao najteže i najbolnije razdoblje svoga života, posebno s obzirom na stradanja, zločine, primitivizam, masovni konformizam i različite represalije: „Sedam godina studentovanja, sedam teških godina u borbi za život, dva fakulteta s vječitom žurbom da nadoknadim propušteno, nemogućnost tiskanja, pomanjkanja kritike, odsutnost društvenog i kulturnog života, politička razočaranja, cenzure i sl. Iskre što su se palile uvijek su bile već u začetku ugašene.“¹⁰

Po dolasku u Split Kečkemet se zaposlio u Muzeju grada gdje je 1959. godine imenovan ravnateljem. Na toj je funkciji ostao do 1979. godine. Po njegovu dolasku Muzej je bio slabo zastupljen u lokalnoj sredini, a gotovo pa nepoznat u širim stručnim krugovima: „Moje zaposlenje u Muzeju grada nitko nije smatrao imalo značajnim, jer se za tu mladu ustanovu u gradu jedva i znalo.“¹¹ Zapodjenuvši suradnju s nekolicinom kolega iz drugih splitskih institucija, a posebice sa starijim splitskim građanstvom koje je često dolazilo u muzej, Kečkemet je prilagodio prostor Papalićeve palače muzeološkim i izložbenim potrebama. Organizirao je sustavnu nabavku povijesne građe i osigurao njezino očuvanje te pokrenuo u početku skromnu, a kasnije nešto obimni-

⁸ Isto, 222.

⁹ Isto, 355.

¹⁰ Isto, 420.

¹¹ Prije Kečkemetova dolaska u Muzej je radio novinar Ćiro Čičin Šain koji je ujedno bio i ravnatelj. On se namjeravao po dolasku nove i stručne osobe posvetiti proučavanju splitske povijesti. Za priloženi Kečkemetov citat vidi: Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 2., 101.

ju izdavačku djelatnost. Širokim spektrom aktivnosti nastojao je da „muzej ne bude samo zbirka starina, već živa škola prošlosti i jedno od suvremenih žarišta kulture grada Splita“.¹² Takav pristup rezultirao je višim stupnjem prepoznatljivosti pa su u prostorima muzeja, u za to adaptiranom prizemlju, sve češće održavane različite izložbe, a fond arhivske i knjižničke građe konstantno se povećavao. Učinci Kečkemetova rada postaju još upečatljiviji, ukoliko se uzme u obzir da je on do 1967. godine, uz ispomoc u knjižnici, bio jedini zaposleni stručnjak.

Dnevne aktivnosti na poslu nadopunjavane su vlastitim istraživačkim pothvatima, također vezanim za splitsko, a nerijetko i šire, lokalno područje. Danonoćno bavljenje strukom i različitim zavičajnim temama, Kečkemeta je uskoro posve obuzelo: „Prepuštam se radu, i što se više umaram, što duže radim, to sam svježiji i duševno odmorniji. (...) Muzej, arhivi, stari spisi, povijest, umjetnost; zatim rad nad bijelim podatnim papirom, do u kasne tihe noćne sate.“¹³ U idućih dvadesetak godina Kečkemet je istraživanje zavičajne baštine učinio svojim životnim pozivom, obradivši niz do tad slabo poznatih ili posve nepoznatih tema. Pisao je tako o Juliju Bajamontiju, Antunu Bajamontiju, Augusteu Marmontu, arhitektonskoj baštini 19. i prve polovine 20. stoljeća, gradskim utvrđenjima, parkovima, suvremenom urbanizmu, vedutama i grafikama, Vinku Draganji, Ivanu Meštroviću, Antunu Zupi, Dujmu Peniću, Silviju Bonacciju Čiki, Branku Deškoviću, Željku Radmiloviću, Andriji Krstuloviću, Anti Kaštelančiću, Stipi Jakeliću, Louisu Francoisu Cassasu i Robertu Adamu. Istražujući potonjeg boravio je dva mjeseca u Londonu 1966. godine potpomognut stipendijom *British Councila*. Sudjelovao je također u izradi muzeoloških postava Muzeja grada Trogira, Pomorskog muzeja u Splitu, Muzeja Braća u Škripu, Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i Marulićeve memorijalne zbirke u Nečujmu.

Osim monografskih studija Kečkemet je objavljivao popularne tekstove i kritike u novinama, poglavito u *Slobodnoj Dalmaciji*. Kako napominje u svojim sjećanjima, tadašnja muzejska plaća bila je u početku skromna. Uzdržavajući netom zasnovanu obitelj, tražio je stoga dodatna primanja, predavajući u stručnim školama. Povijesni i kritički osvrti u dnevnim tiskovinama nosili su sa sobom određene honorare, premda, kako često napominje, i učestale pritajene i verbalne sukobe s političkim i kulturnim krugovima. U svojim tekstovima Kečkemet je među prvima aktualizirao problem degradacije Marjana i splitske obale. Zalagao se za obnovu Bajamontijeve fontane, revalorizirajući njezinu ulogu u ideološki napetom okruženju. Kritizirao je, nadalje, adaptacije unutar Dioklecijanove palače i izgradnju velikih hotelskih kompleksa na priobalju. Osobito je preispitivao velike urbanističke zahvate provedene u kontekstu opće deruralizacije. Ukazivao je pritom na boljke onoga što je smatrao otuđenim suvremenim urbanizmom – obilježenim neuvažavanjem datosti mediteranskog prostora te izostankom prikladnih zelenih površina. O potonjim problemima izdao je 1981. godine knjigu „Grad za čovjeka“. Ista-

¹² Isto, 144.

¹³ Isto, 40.

knuvši kasnije da njegove „usmene i pismene savjete, iscrpne izvještaje i žalbe, kritične napise u dnevnim novinama i u stručnom tisku, nitko nije uzimao u obzir“, svoju ulogu usporedio je s *glasom vapijućega u pustinji*.¹⁴ U nizu istupa kojima je promicao zaštitu zavičajne baštine, primjer borbe za očuvanje sustipanskog groblja možda je najupečatljiviji. Neumorno se, naime, zalagao za njegovu zaštitu, ističući da „Split, koji i inače oskudijeva javnim umjetničkim spomenicima (osim nekoliko Meštrovićevih), ne može prijeći preko ove svoje skromne, ali vrijedne galerije pod otvorenim nebom“.¹⁵ Potonji i drugi slični istupi bili su naposljetku ipak uzaludni. S ciljem formiranja nove, danas prepoznatljive zelene površine, sustipansko groblje bilo je sasvim devastirano. Ususret jednom od najvećih splitskih kulturocida Kečkemet je uložio maksimalne napore kako bi zabilježio nekadašnje stanje na terenu, fotografirajući nadgrobne spomenike i ispisujući temeljne podatke o njima, usput konzervirajući makar manji broj značajnijih umjetničkih ostvarenja.¹⁶

Uslijed napetosti na poslu, dijelom izazvanih i dotadašnjim istupima u javnosti, Kečkemet je odlučio napustiti gradski muzej i javiti se na natječaj za ravnatelja *Galerije Meštrović*. Ondje je radio ukupno pet godina, od proljeća 1979. do jeseni 1984. godine. Dotad se umjetnošću Ivana Meštrovića bavio već dugi niz godina – još otkako je bio student u Zagrebu i zaposlenik *Glip-toteke*. U konačnici upravo je Meštrovićevom liku i djelu, kako će se kasnije ispostaviti, posvetio čitavi životni vijek. Tijekom pedesetak godina karijere Kečkemet je sustavno prikupljao arhivsku građu te objavio pedesetak radova o njegovom životu i umjetničkim ostvarenjima. Vrhunac takvog rada predstavljaju dva sveska o životu Ivana Meštrovića objavljena 2009. godine. Osim njih, Kečkemet je planirao objaviti dodatne sveske posvećene Meštrovićevoj umjetnosti, cjelokupni katalog djela te bibliografiju od preko 12 000 bibliografskih jedinica.¹⁷

Nakon što je nekoliko godina honorarno predavao na fakultetu Kečkemet se 1984. godine zaposlio kao redoviti sveučilišni profesor na Odjelu za likovne umjetnosti u Splitu gdje je predavao povijest domaće i europske likovne umjetnosti. Držao je u početku predavanja u zgradi *Gimnazije* u Teslinoj ulici, a potom u prostorijama nekadašnje Biskupske palače. To mu je ujedno bilo posljednje radno mjesto s kojega se umirovio 1993. godine. Ubrzo je odlučio napustiti Split i preselio se na Brač u Luku Bobovišća gdje je već dugi niz godina ljetovao s obitelji. Dolazio je u Split tek par puta godišnje,

¹⁴ Isto, 247.

¹⁵ Isto, 133.

¹⁶ O prijedlogu zaštite groblja i reakcijama institucija i vlasti vidi: Duško Kečkemet, „Sustipanske grobnice,“ *Baština* 34 (2007): 389-391.

¹⁷ „(...) objavljen je prvi dio monografije, život kiparev, u dvije reprezentativne knjige. Sljedeće tri knjige – Djela, Katalog radova i Bibliografija – ne vjerujem da ću doživjeti objavljene. Tako neću, nažalost, moći sudjelovati u posljednjem pregledu i ispravcima pred tiskanje (...). Sretan sam što je moje životno djelo barem donekle objavljeno, ali umoran ne od rada na njemu, nego od svih neprilika u vezi s njegovim objavljivanjem.“ Vidi: Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 2., 464.

ovisno o prigodama, a kako je zalazio u dublju starost i rjeđe. U mirovini je nastavio izdavati knjige posvećene splitskoj i dalmatinskoj kulturi, među ostalim: otoku Braču, hrvatskom narodnom preporodu u Splitu, Ivanu Rendiću, Antunu Zupi, Emanuelu Vidoviću, likovnim izložbama u Splitu od 1945. do 1992. godine, Robertu Adamu, Željku Radmiloviću, fotografiji u Splitu, maršalu Marmontu, Anti Katunariću, Antunu Bajamontiju, splitskim slikarima, kiparima i arhitektima, starim razglednicama, Marku Maruliću te židovskoj zajednici u Splitu.

Istražujući kulturnu i umjetničku baštinu Dalmacije, Kečkemet je ostavio iznimno bogat i raznolik opus od oko 1500 znanstvenih, stručnih i popularnih radova. Vodeći se, kako je isticao, devizom da „režimi prolaze, a kulturna djela i djelovanja ostaju“¹⁸ vremenom se afirmirao kao jedan od značajnijih istraživača splitske zavičajne povijesti. Premda svjestan uspjeha na osobnom i stručnom planu, nije mogao prikriti razočaranje koje je u njemu izazivala splitska suvremena stvarnost. Nebrojeno mnogo puta istupao je u javnosti i pisao kritičke osvrtne o raznim urbanističkim, spomeničkim i komunalnim rješenjima, potičući raspravu i nudeći prijedloge. Vrlo rijetko su takva nastojanja, dijelom prezentirana u knjigama „Borba za grad“ i „Suton Splita“, nailazila na plodno tlo: „U južnjačkom gradu u kojemu su ljudi okrenuti više prema vani nego prema sebi; u društvenom sustavu koji se temeljio i još se temelji uglavnom na materijalnim, a ne na duhovnim vrednotama (...) teško mi je bilo u znancima naći prikladne sugovornike. (...) Vrlo sam često želio nešto reći, savjetovati, kritizirati ili pohvaliti, ali sam gotovo uvijek nailazio ili na otpor ili, najčešće, na potpunu šutnju i nezainteresiranost, što me je katkada povrjeđivalo, jer sam želio savjetovati i pomoći društvu u kojemu sam živio i djelovao.“¹⁹ Postupno se udaljivši od vrepe gradskoga života, Kečkemet se i simbolički povlačio od „borbe s vjetrenjačama“. I dalje je pisao i polemizirao, ali u sve manjoj mjeri. U svojim *Zapisima i sjećanjima* sa stanovitom je rezignacijom naposljetku ustvrdio: „Ne mogući se potpuno prilagoditi ni suvremenom gradu, ni suvremenoj naciji, ostao sam otok okružen morem, tek na dalekom vidiku s kopna.“²⁰

Bibliografija:

Kečkemet, Duško. „Sustipanske grobnice.“ *Baština* 34 (2007): 389-406.

_____. *Zapisi i sjećanja: 1. i 2.* Supetar i Split: Brački zbornik, Brevijar, 2013.

Izdvojeni naslovi iz bibliografije Duška Kečkemeta:

Emanuel Vidović: život i djelo. Zagreb: Matica hrvatska, 1959.

Ivan Rendić: život i djelo. Supetar: Skupština općine Brač, Savjet za prosvjetu i kulturu, 1969.

Židovi u povijesti Splita. Split: Jevrejska općina, 1971.

Vinko Draganja: sa slikarevom autobiografijom. Split: Muzej grada Splita, 1975.

¹⁸ Isto, 166.

¹⁹ Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 1., 11.

²⁰ Kečkemet, *Zapisi i sjećanja*, sv. 2., 339.

Život Marka Marulića Splitsanina. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine, 1975.

Branislav Dešković. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1977.

Kaštel-Sućurac. Split: Mjesna zajednica Kaštel-Sućurac, 1978.

Dujam Penić. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1979.

Grad za čovjeka: o dehumanizaciji suvremenog urbanizma. Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1981.

Vranjic kroz vjekove (suautor Ivo Javorčić). Split: Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, 1984.

Silvije Bonacci Čiko. Bol: Galerija umjetnina „Branko Dešković“, 1987.

Juraj Dalmatinac i gotička arhitektura u Splitu. Split: Književni krug, 1988.

Vicko Andrić, arhitekt i konzervator. Split: Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Književni krug, 1993.

Splitska fontana. Split: Logos, 1994.

Splitsko groblje Sustipan. Split: Logos, 1994.

Split sa starih razglednica (suautor Ante Jelavić). Pula: Harta, 1995.

Brač: vodič kroz povijest i kulturnu baštinu. Supetar: Brački zbornik, 1998.

Hrvatski narodni preporod u Splitu: zbivanja i likovi. Split: Revija Dalmatinske akcije, 1999.

Antun Zupa. Split: Galerija Kula, Babo & sinovi, 2000.

Likovne izložbe u Splitu 1945.–1992. Split: Hrvatska udruga likovnih umjetnika, 2000.

Borba za grad. Split: Društvo arhitekata Splita, 2002.

Prošlost Splita. Split: Marjan tisak, 2002.

Robert Adam: Dioklecijanova palača i klasicizam. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 2003.

Željko Radmilović. Split: Babo & sinovi, Galerija Kula, 2003.

Fotografija u Splitu 1859.–1990. Split: Marjan tisak, 2004.

Kulturna i umjetnička baština u Dalmaciji: izabrani radovi. Split: Marjan tisak, 2004.

Slikari, kipari, arhitekti: likovna umjetnost novijeg doba u Splitu: splitski umjetnici i likovni život 1945.–1992. Split: Marjan tisak, 2004.

Maršal Marmont i Split. Split: Slobodna Dalmacija, 2006.

Ante Bajamonti i Split. Split: Slobodna Dalmacija, 2007.

Jedan drugi svijet. Ekološki zapisi o prirodi. Zagreb: JiB, Neretva, 2007.

Stari Split od kantuna do kantuna. Zagreb: AGM, 2009.

Život Ivana Meštrovića: (1883.-1962.-2002.). Zagreb: Školska knjiga, 2009.

Zapisi i sjećanja. Split i Supetar: Brevijar, Brački zbornik, 2013.

Umjetnost Ivana Meštrovića. Split: Pododbor Matice hrvatske, 2017.

Katalog radova Ivana Meštrovića. Zagreb: Akademija likovnih umjetnosti, 2019.